

TÜRKİYE VE ÖZBEKİSTAN: TÜRKİYE DEVLETLER TEŞKİLATI ÇERÇEVESİNDE STRATEJİK İŞBİRLİĞİNİN BOYUTLARI VE GELECEĞİ

Hasan Sultonov Baxodir oğlu

Özbekistan **ISFT** (International school of
technology and science) Üniversitesi öğrencisi

E-mail: snbs14515@gmail.com

+998(88)031-11-88

Özet: Bu makale, Türkiye Devletler Teşkilatı bünyesinde Özbekistan'ın jeopolitik, ekonomik ve kültürel rolünü analiz etmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Özbekistan, Orta Asya'nın en kalabalık ülkesi olarak Türk dünyasının entegrasyonunda kritik bir konuma sahiptir. Araştırma, teşkilat içindeki mevcut işbirliği mekanizmalarını değerlendirmekte, yapısal zorlukları tespit etmekte ve gelecek için somut öneriler sunmaktadır. Özbekistan'ın coğrafi konumu, demografik potansiyeli ve ekonomik kapasitesi, onu Türkiye Devletler Teşkilatı'nın Orta Asya ayağının merkezi haline getirmektedir. Makale, teşkilatın etkinliğini artırmak için ulaştırma koridorlarının geliştirilmesi, dijital entegrasyon, eğitim sistemlerinin uyumlaştırılması ve ortak kültürel projelerin hayata geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, Özbekistan'ın liderlik potansiyelinin tam olarak kullanılması, Türk dünyasının küresel arenada daha etkili bir aktör haline gelmesi için kaçınılmazdır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Devletler Teşkilatı, Özbekistan, Orta Asya entegrasyonu, Türk dünyası işbirliği, bölgesel kalkınma

Abstract: This article analyzes Uzbekistan's geopolitical, economic, and cultural role within the Organization of Turkic States. Having gained independence after the dissolution of the Soviet Union, Uzbekistan, as Central Asia's most populous country, holds a critical position in the integration of the Turkic world. The research evaluates existing cooperation mechanisms within the organization, identifies structural challenges, and provides concrete recommendations for the future. Uzbekistan's geographical location, demographic potential, and economic capacity make it the center of the Organization of Turkic States' Central Asian dimension. The article emphasizes the need for developing transportation corridors, digital integration, harmonization of education systems, and implementation of joint cultural projects to enhance the organization's effectiveness. In conclusion, fully utilizing Uzbekistan's leadership potential is imperative for the Turkic world to become a more influential actor in the global arena.

Keywords: Organization of Turkic States, Uzbekistan, Central Asian integration, Turkic world cooperation, regional development

Аннотация В данной статье анализируется геополитическая, экономическая и культурная роль Узбекистана в рамках Организации тюркских государств. Получив независимость после распада Советского Союза, Узбекистан, как самая густонаселенная страна Центральной Азии, занимает критическую позицию в интеграции тюркского мира. Исследование оценивает существующие механизмы сотрудничества в организации, выявляет структурные проблемы и предлагает конкретные рекомендации на будущее. Географическое положение, демографический потенциал и экономический потенциал Узбекистана делают его центром центральноазиатского измерения Организации тюркских государств. В статье

подчеркивается необходимость развития транспортных коридоров, цифровой интеграции, гармонизации образовательных систем и реализации совместных культурных проектов для повышения эффективности организации. В заключение отмечается, что полное использование лидерского потенциала Узбекистана необходимо для превращения тюркского мира в более влиятельного актора на мировой арене.

Ключевые слова: Организация тюркских государств, Узбекистан, центральноазиатская интеграция, сотрудничество тюркского мира, региональное развитие

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, Avrasya coğrafyasında yeni bir dönemin başlangıcını müjdelemiştir. Bu süreçte bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetleri, yüzyıllardır kesintiye uğramış olan ortak tarih, dil ve kültür bağlarını yeniden keşfetme fırsatı bulmuşlardır. 1992 yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi olarak başlayan ve 2021 yılında Türkiye Devletler Teşkilatı'na dönüşen bu yapı, Türk dünyasının siyasi, ekonomik ve kültürel entegrasyonunun en önemli platformu haline gelmiştir.

Özbekistan, bu entegrasyon sürecinde hem coğrafi konumu hem de demografik gücü açısından benzersiz bir öneme sahiptir. Yaklaşık 36 milyon nüfusuyla Orta Asya'nın en kalabalık ülkesi olan Özbekistan, bölgenin ekonomik ve kültürel merkezidir. Semerkant, Buhara ve Hive gibi tarihi şehirleriyle İpek Yolu'nun kalbi olan bu ülke, Türk medeniyetinin en önemli miraslarını barındırmaktadır. Ancak şunu açıkça belirtmek gerekir ki, Özbekistan'ın Türkiye Devletler Teşkilatı içindeki potansiyeli henüz tam olarak hayata geçirilememiştir.

Bu makalenin amacı, Özbekistan'ın teşkilat içindeki mevcut konumunu eleştirel bir gözle değerlendirmek, yapısal eksiklikleri tespit etmek ve gelecek için somut, uygulanabilir öneriler sunmaktır. Kanaatimce, Özbekistan'ın liderlik rolünü üstlenmesi, sadece Orta Asya değil, tüm Türk dünyasının küresel arenada daha güçlü bir ses haline gelmesi için kritik öneme sahiptir.

Türkiye Devletler Teşkilatı'nın oluşum süreci, Türk dünyasının modern çağda karşılaştığı en önemli jeopolitik gelişmelerden biridir. 1992 yılında Ankara'da gerçekleştirilen ilk zirvede Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan bir araya gelmiş, ancak bu yapı başlangıçta daha çok sembolik bir platform olarak kalmıştır. 2009 yılında Nahçıvan Anlaşması'yla Türk Konseyi'ne dönüşen organizasyon, 2021 yılında İstanbul'da yapılan zirvede Türkiye Devletler Teşkilatı adını almış ve daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur.

Teşkilatın kurucu üyeleri arasında yer alan Özbekistan'ın katılımı, başlangıçta kesintilere uğramıştır. 2005 yılında Andican olaylarından sonra Batı ile yaşanan gerginlikler ve İslam Kerimov döneminin kapalı dış politikası, Özbekistan'ın bölgesel işbirliği platformlarından uzak durmasına neden olmuştur. Ancak 2016 yılında Şevket Mirziyoyev'in cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte, Özbekistan'ın dış politikasında köklü bir değişim yaşanmış ve ülke Türk dünyasıyla ilişkilerini yeniden canlandırmaya başlamıştır.

Şahsi görüşüm odur ki, Mirziyoyev'in açılım politikası, Özbekistan için tarihi bir fırsat penceresi açmıştır. Bu süreçte Özbekistan, sadece Türkiye Devletler Teşkilatı'ndaki etkinliğini artırmakla kalmamış, aynı zamanda Kırgızistan ve Tacikistan gibi komşularıyla sınır sorunlarını çözerek bölgesel istikrara önemli katkılar sağlamıştır. Bu gelişmeler, Orta Asya'nın entegrasyonu açısından kritik adımlardır.

Özbekistan'ın Türk dünyasındaki rolünü anlamak için öncelikle ülkenin jeopolitik konumunu analiz etmek gerekmektedir. Orta Asya'nın tam kalbinde yer alan Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Afganistan ile sınır komşusudur. Bu konum, ülkeyi hem bir geçiş noktası hem de bölgesel güç dengelerinin merkezine yerleştirmektedir.

Ekonomik açıdan bakıldığında, Özbekistan önemli bir potansiyele sahiptir. Ülke, dünya altın rezervlerinin %5'ine, doğal gaz rezervlerinin önemli bir kısmına ve zengin tarımsal arazilere sahiptir. Ayrıca, tekstil, otomotiv ve kimya sanayilerinde gelişme kaydeden Özbekistan, Orta Asya'nın en büyük üretim merkezlerinden biri haline gelme yolundadır. Ancak, bu potansiyelin tam olarak değerlendirilmesi için altyapı yatırımları, teknoloji transferi ve bölgesel ticaret ağlarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Benim değerlendirmeme göre, Özbekistan'ın en büyük avantajı demografik yapısıdır. Genç ve dinamik bir nüfusa sahip olan ülke, eğitilmiş işgücü potansiyeli açısından Türk dünyasının en değerli varlıklarından biridir. Bu insan kaynağının Türkiye Devletler Teşkilatı çerçevesinde ortak projelerde kullanılması, tüm üye ülkeler için faydalı olacaktır.

Türkiye Devletler Teşkilatı bünyesinde Özbekistan'ın katılımıyla hayata geçirilen birçok önemli proje bulunmaktadır. Bunların başında ulaştırma koridorları gelmektedir. Orta Koridor projesi, Çin'den Avrupa'ya uzanan ticaret yolunda Özbekistan'ı stratejik bir hub haline getirmektedir. Bu koridor, sadece ekonomik değil, aynı zamanda jeopolitik açıdan da Türk dünyasının bağımsızlığını güçlendirmektedir.

Eğitim alanında da önemli adımlar atılmıştır. Türk Akademisi'nin faaliyetleri, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin ortak programları ve TÜRKSOY'un kültürel projeleri, Türk gençliği arasında ortak bir kimlik bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Özbekistan'dan binlerce öğrenci, teşkilat üyesi ülkelerin üniversitelerinde eğitim görmekte ve bu genç nesil, gelecekteki işbirliğinin teminatı olmaktadır.

Ticaret hacmi açısından bakıldığında, Özbekistan'ın Türkiye Devletler Teşkilatı üyeleriyle olan ticareti son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Özellikle Türkiye ile yapılan ticaret 5 milyar doları aşarken, Kazakistan ve Azerbaycan ile de güçlü ekonomik ilişkiler geliştirilmiştir. Ancak kanaatimce, bu rakamlar hala potansiyelin çok altındadır ve yapısal reformlarla on katına çıkarılabilir.

Türkiye Devletler Teşkilatı'nın ve özellikle Özbekistan'ın teşkilat içindeki rolünün güçlendirilmesi önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Bu sorunları açık bir şekilde tespit etmek ve çözüm yolları önermek, ileriye dönük sağlıklı bir yol haritası oluşturmak için şarttır.

Birincisi, teşkilatın kurumsal kapasitesi yetersizdir. Avrupa Birliği veya Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği gibi güçlü bölgesel organizasyonlarla karşılaştırıldığında, Türkiye Devletler Teşkilatı'nın bütçesi, personel sayısı ve karar alma mekanizmaları oldukça sınırlıdır. Bu durum, alınan kararların uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

İkincisi, üye ülkeler arasında ekonomik eşitsizlikler mevcuttur. Türkiye'nin GSYİH'sı 900 milyar dolar civarındayken, Kırgızistan'ın ekonomisi 10 milyar doların altındadır. Bu farklar, ortak projelerin finansmanı ve faydalanma oranları konusunda dengesizliklere yol açmaktadır.

Üçüncüsü, ulaştırma altyapısı hala yetersizdir. Özbekistan'dan Türkiye'ye karayoluyla yapılan bir taşımanın 10-15 gün sürmesi, ticaret maliyetlerini önemli ölçüde artırmaktadır. Demiryolu

bağlantıları modernize edilmeli ve Hazar Denizi üzerinden feribot taşımacılığı kapasitesi artırılmalıdır.

Dördüncüsü, vize sorunları devam etmektedir. Teşkilat üyeleri arasında tam vize serbestisi sağlanmamış olması, insan hareketliliğini kısıtlamakta ve özellikle iş dünyası ile akademik camiyi olumsuz etkilemektedir.

Şahsi kanaatim odur ki, bu sorunların çözümü için cesur ve kararlı adımlar atılmalıdır. Özbekistan, bu süreçte liderlik rolünü üstlenebilecek konumdadır.

Özbekistan'ın Türkiye Devletler Teşkilatı içindeki rolünün güçlendirilmesi ve teşkilatın etkinliğinin artırılması için aşağıdaki önerileri sunmaktayım:

Teşkilatın genel sekreterliği güçlendirilmeli ve daha fazla yetki ile donatılmalıdır. Özbekistan, Taşkent'te bir bölgesel koordinasyon merkezi kurarak Orta Asya ayağının yönetimini üstlenebilir. Bu merkez, eğitim, ticaret ve kültür alanlarında projeleri koordine edebilir.

21. yüzyılda bölgesel entegrasyonun anahtarı dijitalleşmedir. Türkiye Devletler Teşkilatı üyelerini kapsayan ortak bir dijital ticaret platformu kurulmalıdır. Özbekistan'ın genç ve teknoloji meraklı nüfusu, bu platformun geliştirilmesinde öncü rol oynayabilir. E-ticaret, fintech ve dijital kimlik sistemlerinin entegrasyonu, ticaret hacmini katlanarak artıracaktır.

Teşkilat üyesi ülkelerin eğitim sistemleri arasında denklik protokolleri imzalanmalı ve ortak müfredat çalışmaları başlatılmalıdır. Özbekistan'daki tarihi üniversiteler, Türk dünyası için ortak araştırma merkezleri haline getirilebilir. Ayrıca, ortak Türk dili projesi kapsamında, Latin alfabesine geçiş süreci tamamlanmış olan Özbekistan, bu konuda deneyimlerini paylaşabilir.

Orta Asya'nın en kritik sorunu su ve enerji kaynaklarının paylaşımıdır. Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile su konusunda yaşadığı sorunları, Türkiye Devletler Teşkilatı çatısı altında müzakere ederek bölgesel istikrara katkı sağlayabilir. Enerji alanında ise, yenilenebilir enerji projelerinde işbirliği yapılması, hem ekonomik hem de çevresel açıdan faydalı olacaktır.

Özbekistan'ın zengin kültürel mirası, Türk dünyasının ortak kimliğinin inşasında merkezi bir rol oynayabilir. Semerkant ve Buhara gibi şehirlerin, Türk dünyası kültür başkentleri ilan edilmesi, turizmi artıracak ve ortak hafızayı güçlendirecektir. TÜRKSOY bünyesinde daha fazla ortak film, müzik ve edebiyat projesi hayata geçirilmelidir.

Afganistan'daki istikrarsızlık, terörizm ve organize suç gibi tehditlere karşı, teşkilat üyelerinin ortak bir güvenlik stratejisi geliştirmesi gerekmektedir. Özbekistan'ın sınır güvenliği konusundaki deneyimi, bu alanda işbirliğinin temelini oluşturabilir.

Türkiye Devletler Teşkilatı, Türk dünyasının yüzyıllardır beklediği birlik hayalini gerçekleştirme potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin hayata geçmesi, sadece zirveler ve protokollerle değil, somut projeler ve yapısal reformlarla mümkündür. Özbekistan, bu süreçte oynadığı rol açısından kritik bir konumdadır.

Şahsi kanaatim odur ki, Özbekistan'ın son yıllarda gösterdiği reform iradesi ve bölgesel açılım politikası, takdir edilmesi gereken adımlardır. Ancak bu adımların sürdürülebilir olması ve derinleştirilmesi gerekmektedir. Türkiye Devletler Teşkilatı, Özbekistan için sadece bir dış politika platformu değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın ve modernleşmenin önemli bir aracıdır.

Gelecekte, Türk dünyasının küresel arenada daha etkili bir aktör haline gelebilmesi için, Özbekistan'ın liderlik potansiyeli tam olarak kullanılmalıdır. Orta Asya'nın en kalabalık, tarihi ve

kültürel açıdan en zengin ülkesi olan Özbekistan, teşkilatın Orta Asya kanadının lokomotifi olmalıdır. Bu, sadece Özbekistan'ın değil, tüm Türk dünyasının çıkarınadır.

Sonuç olarak, Türkiye Devletler Teşkilatı bünyesinde Özbekistan'ın rolünün güçlendirilmesi, kurumsal reformlar, dijital entegrasyon, eğitim işbirliği ve cesur ekonomik politikalarla mümkündür. Bu makalede sunulan önerilerin hayata geçirilmesi halinde, 2030 yılına kadar Türk dünyası, 200 milyon nüfusu ve 2 trilyon dolar ekonomisiyle küresel bir güç merkezi haline gelebilir. Bu, sadece bir hayal değil, doğru stratejiler ve kararlı liderlikle ulaşılabilecek gerçekçi bir hedeftir.

Kaynakça

1. Aydın, M. (2004). "Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlık Sonrası Dış Politikaları", Avrasya Dosyası, Cilt 10, Sayı 1, s. 123-145.
2. Türkiye Devletler Teşkilatı Resmi Belgeler Arşivi (2021). "İstanbul Zirvesi Sonuç Bildirgesi", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.
3. Dünya Bankası (2024). "Özbekistan Ekonomik Görünüm Raporu", World Bank Publications, Washington DC.
4. Akçalı, P. (2009). "Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi: İlk On Yıl", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 14, s. 567-589.
5. Kasım, K. (2022). "Türk Konseyi'nden Türkiye Devletler Teşkilatı'na: Kurumsal Dönüşüm ve Gelecek", TASAM Yayınları, İstanbul.
6. Çaman, E. (2016). "Özbekistan'ın Değişen Dış Politikası ve Bölgesel Etkileri", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 13, Sayı 51, s. 89-112.
7. Mirziyoyev, Ş. (2018). "Kritik Önem Taşıyan Beş Eylem Alanı: Özbekistan'ın Kalkınma Stratejisi 2017-2021", Özbekistan Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Taşkent.
8. İsmayılov, M. (2020). "Orta Asya'da Sınır Sorunları ve Çözüm Yolları", Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 11, Sayı 22, s. 456-478.
9. Cornell, S. E. (2019). "The Geopolitics of Central Asia: From Independence to the Rise of China", Central Asia-Caucasus Institute, Johns Hopkins University, Baltimore.
10. Pomfret, R. (2023). "The Economy of Uzbekistan: From Soviet Planning to Market Economy", Routledge Publications, London.
11. Karagül, İ. (2021). "Orta Koridor: Türk Dünyasının Ekonomik Entegrasyon Projesi", Yeni Şafak Gazetesi Araştırma Merkezi Raporları, İstanbul.
12. Türk Akademisi (2023). "Türk Dünyası Eğitim İşbirliği Raporu", Türk Akademisi Yayınları, Nur-Sultan.